CRONICA DESCOPERIRILOR MONETARE DIN JUDEȚUL TULCEA (V)

GH. MĂNUCU-ADAMEȘTEANU

Continuăm publicarea unor descoperiri monetare izolate — majoritatea din secolul al XIII-lea — care au intrat în colecțiile Muzeului din Tulcea sau se află în colecții particulare [1]. Prezentarea lor se va face, ca și până acum, după criteriul alfabetic al locului de proveniență și în ordine cronologică. Aria descoperirilor este destul de vastă și cuprinde localități aflate pe linia Dunării sau plasate în interiorul provinciei — Cerna, Sâmbăta Nouă — care ne dovedesc că moneda a circulat și în mediul rural, în zone mai îndepărtate de importantele centre de pe limesul dunărean.

Un alt follis de la împăratul Roman IV Diogene [2], găsit la Mahmudia, în apropierea cetății Salsovia, ridică un prim semn de întrebare asupra încetării definitive a locuirii din această cetate în urma atacului uzilor din anul 1064 [3].

Din categoria descoperirilor izolate semnalăm pe cea de la Jijila — un stamenon bătut de împăratul Alexios I Comnenul după reforma din 1092 și a cărui prezență aici se datorează, fără îndoială, vecinătății cu importanta așezare de la Dinogetia-Garvăn.

În continuare vom mai face câteva scurte observații pe marginea descoperirilor de la Isaccea și Nufăru, două dintre marile centre urbane de pe limesul dunărean inferior.

---

[1] Gh. Mănucu Adameșteanu, Peuce, 10, 1991, p. 575—588 ; idem, Pontica, 25, 1992, p. 399—417.

[2] Irina Oberländer Târnoveanu, Peuce, 8, 1980, p. 70, nr. 25 ; Gh. Mănucu Adameșteanu, Pontica, 25, 1992, p. 400, 406—407.

[3] ibidem.

Isaccea. Deoarece în ultima vreme autorul a publicat, cu precădere, monede din secolele X—XI, fapt ce ar putea contribui la crearea unei false impresii asupra circulației monetare și asupra continuității de locuire, vom prezenta și o serie de piese din secolele XII—XIII.

După cum s-a observat deja [4], situație ce este confirmată și de componența lotului adus în discuție, primele monede de billon emise de Alexios I Comnenul după reforma din 1092 ajung foarte rar în Dobrogea (emisiunile I și II din atelierul de la Constatinopol), această oficină fiind foarte bine reprezentată de stamena din emisiunea a III-a și, mai ales, de emisiunea a IV-a.

O paralelă cu moneda mărunță de bronz — oficină și numerar — ne oferă o situație oarecum surprinzătoare pentru circulația monetară din primele două decenii ale veacului al XII-lea. Foarte rapid pătrund în Dobrogea tetartera bătute la Thessalonic — emisiunea I-a și a II-a și destul de rar emisiunea a III-a, în timp ce tetartera constantinopolitană apare într-o proporție redusă.

Sub raport numeric se constată o oarecare superioritate a monedei de billon, cu precizarea că frecvența mare a monedei de bronz pare să constituie o caracteristică dobrogeană.

În timpul următorilor împărați din dinastia Comnenilor — Ioan II (1118—1143) și Manuel I (1143—1180) se observă o schimbare netă a raportului dintre stamena și tetartera, moneda mărunță ajungând să reprezinte doar câteva procente din totalul descoperirilor.

Un aspect deosebit de interesant, care ridică în continuare numeroase probleme de atribuire și cronologie, îl constituie așa numitele imitații „latine" sau „bulgărești", cu modul mic sau modul mare, care au fost folosite în secolul al XIII-lea [5].

La acest capitol centrul de la Isaccea se detașează cu claritate în cadrul Dobrogei : totalul descoperirilor depășește cu mult suma totală a tuturor descoperirilor de acest fel de pe tot cuprinsul provinciei dintre Dunăre și Marea Neagră.

Deși dintr-un lot de 10 000 de piese pe care le avem la dispoziție, n-am reușit să prezentăm acum decât o foarte mică parte, se poate observa cu ușurință, că majoritatea monedelor o formează imitațiile „latine" cu modul mic, tipul A, emise la Constantinopol.

O discuție mai amplă sperăm că va fi posibilă pe măsura publicării unor loturi mai substanțiale, acțiune ce sperăm că nu va întârzia prea mult. [6].

Nufăru. Cercetările arheologice de salvare din această localitate ne-au oferit peste 1300 de monede din secolele X—XIII, argument care

---

[4] E. Oberländer Târnoveanu, CN, 3, 1980, p. 51—72.

[5] Pentru descoperirile din secolele XIII—XIV vezi E. Oberlander Târnoveanu, BSNR, 75—76, 1981—1982, p. 271—313.

[6] Un alt lot din secolele XIII—XIV, cu proveniență necunoscută, dar care, mai mult ca sigur, a fost achiziționat de la Isaccea, se află în colecția Doncea.

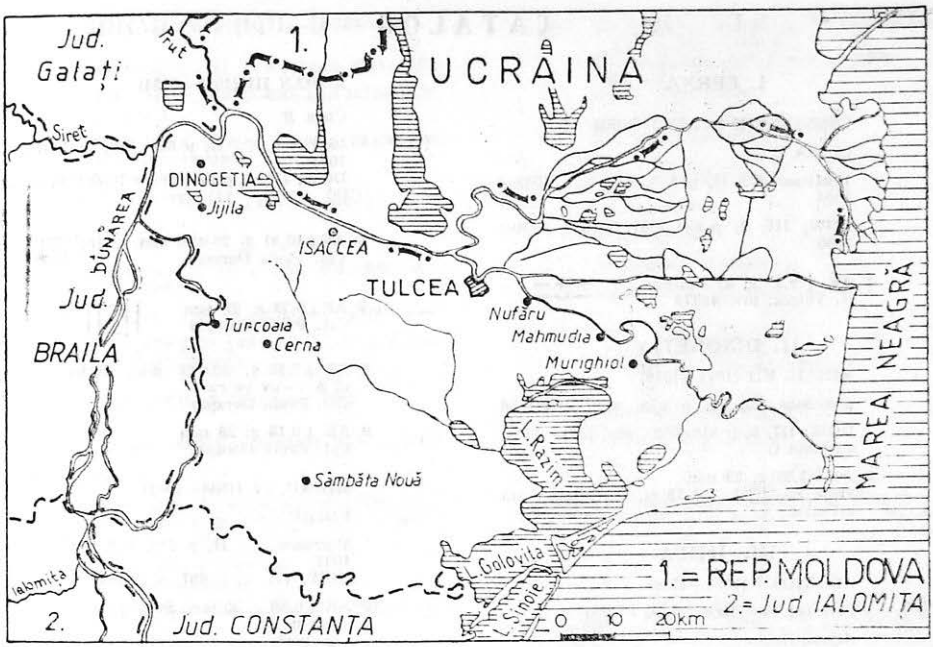

pledează de la sine pentru importanța deosebită pe care a cunoscut-o această așezare în perioada bizantină [7].

Dintre descoperirile de aici vom semnala cele câteva imitații latine cu modul mic, tip A, bătute la Constantinopol în prima jumătate a secolului al XIII-lea sau emisiunile Hoardei de Aur și genovezo-tătare care acoperă secolul al XIII-lea și începutul celui de-al XIV-lea secol.

Pentru monedele genovezo-tătare, în stadiul actual al publicării lor [8], se constată o prezență masivă a celor din emisiunea I-a, în timp ce piesele din emisiunea a II-a sunt încă foarte rare.

---

[7] Prin amabilitatea colegilor de la Cabinetul Numismatic al Institutului de Arheologie din București — Bucur Mitrea, Gh. Poenaru Bordea și Eugen Nicolae — suntem în măsură să facem câteva precizări asupra unui lot de monede publicat de Bucur Mitrea, Dacia, NS, 10, 1966, p. 412—413. Potrivit ultimelor atribuiri din Ph. Grierson, D. M. Metcalf și M. F. Hendy, piesele publicate se eșalonează astfel : var. 5 (inv. 1299/3, 1299/9), var. 6 (1299/8), var. 24 (1299/6), var. 39—40 (1299/4), var. 40 a, b (1299/10), var. 41 (1299/7) var. 47 (1299/5), Roman III, cl. B, 4 ex. (1299/11—14), Mihail IV, cl. C, 5 ex. (1299/15—19), Constantin X, cl. E, 2 ex. (1299/22—23), Tipul 1 (1299/24—25), Tipul 2 (1299/26, 27, 54), Roman IV, 3 ex. (1299/28—30), cl. G, 6 ex. (1299/31—36), Mihail VII 2 ex. (1299/39—40), cl. H (1299/38), Nichifor III, cl. I, 2 ex. (1299/41—42), Alexios I, cl. K (1299/47), stamena, Constantinopol emis. 3 (1299/46), emis. 4 (1299/43—44), Phillippopolis, 1299/49), Tetartera, Constantinopol, emis. 3 (1299/50), Thessalonica, emis. I (1299/37), emis III (1299/48) ; monedele din secolul al XII-lea au fost prezentate de E. Oberländer Târnoveanu, C.N., 3, 1980, p. 63 ; un gros de la Ioan Alexandru și Mihail (1299—1358) a fost menționat cf. E. Oberländer Târnoveanu, Gh. Mănucu Adameșteanu, Peuce 9, 1980, p. 264, nota 13. Ultima monedă din acest lot este o emisiune de la Constantinopol, imitație „latină" cu modul mic, tip A (inv. 1299/51).

[8] E. Oberländer Târnoveanu și Irina Oberländer Târnoveanu, SCIVA, 32, 1981, 1, p. 101—102, 105—106.

CATALOG

I. CERNA

CONSTANTIN IX (1042—1055)

CLASA D

Morrisson, C., II, p 586, 601, anii 1042—1055

DOW, III, 2, p 685—687, anii c 1050-c 1060

1 AE ↓ 9,25 g, 27×28 mm
M. Tulcea, inv. 49575

II. DINOGETIA

MIHAIL VII (1071—1078)

Morrisson, C., II, p 658, anii 1071-1078

DOW, III, 2, p 818—820, anii 1071—1078, varianta C

2 AE ? 1,87 g, 23 mm
1983, SA, ▢ 1, —1,15 m, M. Tulcea, fără inventar

III. JIJILA

ALEXIOS I (1081—1118)

Perioada postreformă (1092—1118)

Aspron trachy

Constantinopol. Emisiunea 4

M.F. Hendy, p. 86, pl 7/5-6

3 Bill ↓3,85 g, 28×26 mm
M. Tulcea, inv. 49098

IV. ISACCEA

VASILE II — CONSTANTIN VIII (976—1028)

Clasa A

Varianta 14b, 24?

Morrisson, C., II, p 586, 597, cl A — var. anii 976—1025

DOW, III, 2, p 645, 656, 659—660, cl A — var. 14b, 24, anii 976 (?)-c 1030/5

Metcalf, p 56-58, cl A — var. 24, anii — post 1019/1020

Ivanisevic, p 36—39, cl A, emis. III, anii 1010/1015—1020/1025

4 AE ↓ 6,97 g, 25×27 mm
Col. Paula Dorașcu

Varianta 40

Morrisson, C., II, p 587, 596, 598, cl. A, anii 976—1025

DOW, III, 2, p. 645, 666—667, cl A, anii 976(?)-c 1030/1035

Metcalf, p 56—58, cl A, anii — post 1019/1020

Ivanisevic, p 36—39, cl A, emis. III, ani 1010/1015—1020/1025

5 AE ↓ 5,73 g, 25×26 mm
Col. Paula Dorașcu

ROMAN III (1028—1034)

Clasa B

Morrisson, C., II, p 586, 599, anii 1028—1034
DOW, III, 2, p 676, anii c 1030/1035—1042 (?)

6 AE ↓ 10,91 g, 25×29 mm
Col. Paula Dorașcu

7 AE ↓ 9,78 g, 28 mm
Col. Paula Dorașcu

8 AE ↓ 7,58 g, 30×28 mm, Surfrapată pe cl A — ev pe rv
Col. Paula Dorașcu

9 AE ↓ 6,18 g, 26 mm
Col. Paula Dorașcu

MIHAIL IV (1034—1041)

Clasa C

Morrisson, C., II, p 586, 600, anii 1034—1041
DOW, III, 2, p 681, anii 1042 (?)-c 1050

10 AE ↓ 6,89 g, 30 mm, Surfrapată pe clasa *B* — rv pe rv
Col. part.

11 AE ↓ 3,53 g, 26 mm
Col. Paula Dorașcu

CONSTANTIN IX (1042—1055)

Clasa D

Morrisson, C., II, p 586, 601, anii 1042—1055
DOW, III, 2, p 685—687, anii c 1050-c 1060

12 AE ↓ 3,37 g, 22×25 mm
Col. Paula Dorașcu

CONSTANTIN X (1059—1067)

Tipul 1

Morrisson, C., II, p 645, Tipul 1, anii 1059—1067

DOW, III, 2, p 688, 744, clasa 1, anii 1059—1067

13 AE ↓ 8,66 g, 24×29 mm
Col. Paula Dorașcu

ROMAN IV (1067—1071)

Morrisson, C., II, p 652, anii 1067—1071
DOW, III, 2, p 796—797, anii 1067—1071

14=16 AE ↓ 4,75 g, 23×24 mm, ↓4,37 g, 28 mm, ↓3,81 g, 25×26 mm
Col. Paula Dorașcu

Clasa G

Morrisson, C., II, p 586, 602—603, ani 1067—1071

DOW, III, 2, p 692—694, anii c. 1065-c 1070

17—19 AE ↓ 7,92 g, 23×27 mm, ↓4,34 g, 25 mm, ↓ 2,98 g, 25 mm
Col. Paula Dorașcu

MIHAIL VII (1071—1078)

Morrisson, C., II, p 658, anii 1071—1078

DOW, III, 2, p 818—820, anii 1071—1078, varianta C

20—21 AE ↓ 3,80 g, 23 mm, ↓ 1,90 g, 22×23 mm
Col. Paula Dorașcu

NICHIFOR III (1078—1081)

Clasa I

Morrisson, C., II, p 586, 603—604, anii 1078—1081

DOW, III, 2, p 696—699, anii c 1075-c 1080

22—23 AE ↓ 2,05 g, 21 ↓20 mm, ↓ 1,77 g, 20 mm
Col. Paula Dorașcu

ALEXIOS I (1081—1118(

Emisiuni anterioare reformei (1081—1092)

Clasa J

Morrisson, C., II, p 586, 605, anii 1081—1118
DOW, III, 2, p 700—701, anii c. 1080-c 1085

24 AE ↓ 2,38 g, 24×25 mm
Col. Paula Dorașcu

Emisiuni posterioare reformei (1092—1118)

Aspron trachy

Constantinopol. Emisiunea a IV-a

Hendy, p 86, pl 7/5—6

25 Bill ↓ 4,34 g, 28×25 mm
M. Tulcea, inv. 49472

26 Bill ↓ 2,60 g, 27×22 mm
— margine ruptă
M. Tulcea, inv. 49474

27 Bill ↓ 2,59 g, 23×29 mm
M. Tulcea, inv. 49475

28—31 Bill ↓ 3,28 g, 25×27,5 mm, ↓2,34 g, 21×26 mm, ↓ 2,18 g, 23 mm fragmentară, ? 1,92 g, fragmentară
M. Tulcea, inv. 49473, 49476—49478

Philippopolis. Adrianopol?

Hendy, p 87, pl 7/8—9 — Philippopolis
Morrisson, C., II, p 671—673, — Adrianopol?

32 Bill ? 2,85 g, 24×29 mm
M. Tulcea, inv. 49479

Tetartera

Thessalonica. Emisiunea 1

Hendy, p 88, pl 8/7—8

33 Bill ↓ 1,97 g, 20×24 mm, Surfrapată pe clasa K — rv pe rv
M. Tulcea, inv. 49480

34—36 Bill ↓ 2,18 g, 16×18 mm, ↓1,74 g, 20 mm, ↓ 1,65 g, 26×27,5 mm
M. Tulcea, inv. 42543, 49481—49482
Emisiunea 3
Hendy, p 88, pl 8/9

37 Bill ↓ 3,16 g, 15,5×18,5 mm
M. Tulcea, inv. 49483

IOAN II (1118—1143)

Aspron trachy

Constantinopol

Emisiunea 2. Varianta A

Hendy, p 104, pl 10/3

38—39 Bill ↓ 3,70 g, 30×29 mm, ↓ 2,44 g, 28×27 mm
M. Tulcea, inv. 49484—49485

Emisiunea 2. Varianta **B**

Hendy, p 104, pl 10/4

40 Bill ↓ 2,05 g, 24,5×26,5 mm
M. Tulcea, inv. 49486

41 Bill ? 1,20 g, fragment
M. Tulcea, inv. 49487

MANUEL I (1143—1180)

Aspron trachy

Constantinopol

Emisiunea I. Varianta A

Hendy, p 116, pl 14/10-11

42—44 Bill ↓ 3,76 g, 29×28 mm, ↓3,42 g, 21×19 mm, ↓3,14 g, 28×29 mm
M. Tulcea, inv. 49488—49490

Emisiunea I. Varianta ?

45 Bill ↓ 1,82 g, 27 mm
M. Tulcea, inv. 49491

Emisiunea III. Faza 2. Varianta A

Hendy, p 118

46 Bill ↓ 2,74 g, 26 mm — ruptă
M. Tulcea, inv. 49492

IMPERIUL LATIN DE CONSTANTINOPOL

Emiteni neprecizați (1204/5—1261)

Constantinopol

Imitații „latine" cu modul mic

Tipul A

Hendy, p 198, pl 29/1-3

47—102 Bill × 1,80 g, 21×20 mm, ↓1,74 g, 21×18 mm, ↓1,74 g, 14 mm, ↓1,70 g, 20×17 mm, ↓1,70 g, 20×18 mm, ↓1,64 g, 18×21 mm, ↓ 1,60 g, 18 mm, ↓1,60 g, 19×17 mm, ↓ 1,61 g, 21×17 mm, ↓1,60 g, 21 × 18 mm, ↓1,60 g, 18 × 16 mm, ↓1,59 g, 18×17 mm, ↓1,58 g, 23 ×22 mm, ↓1,58 g, 24×22 mm, ↓1,54 g,

21×18 mm, ↓1,50 g, 20×18 mm, ↓1,45 g, 21 mm, ↑1,40 g, 20×18 mm, ↓1,70 g, 19×18 mm, ↓1,38 g, 18×14 mm, ↓1,36 g, 20×19 mm, ↓1,36 g, 24×17 mm, ↓1,35 g, 18×20 mm, ↓1,33 g, 18×16 mm, ↓1,32 g, 18 mm, ↓1,31 g, 15×18 mm, ↓1,30 g 18×22 mm, ↓1,27 g, 20×18 mm, ↓1,26 g 23×20 mm, ↓1,22 g, 20×17 mm, ↓1,21 g, 19×16 mm, ↓1,18 g, 19↓18 mm, ↓1,18 g, 19×16 mm, ↓1,11 g, 17 mm, ? 1,09 g, 19×17 mm, ↓1,07 g, 18×17 mm, ? 1,07 g, 15 mm, ↓0,99 g, 19×17 mm, ↓0,98 g, 13 mm, ↓0,97 g, 19×20 mm, ↓0,92 g, 18 mm, ? 0,90 g, 16×13 mm, ↓0,88 g, 17×19 mm, ↓0,82 g, 18×17 mm, ↓0,79 g, 18×17 mm, ↓0,75 g, 18×20 mm, ↓0,71 g, 18×19 mm ↓0,71 ,g, 20×18 mm, ↓0,65 g, 16×14 mm, ↓0,61 g, 17×10 mm, ↓0,61 g, 21×15 mm, ↓0,54 g, 16×15 mm, ↓0,49 g, 15×20 mm, ? 0,39 g, 16×12 mm, ? 0,33 g 15 mm, ↓0,31 g, 15×10 mm.
M. Tulcea, Inv. 49493—49548

Tipul B

Hendy, p 198, pl 29/4-6

103—106 Bill ↓ 1,91 g, 19×22 mm, ↓1,60 g, 20×2 mm, ↓0,72 g, 22×17 mm, ↓0,69 g, 13×19 mm
M. Tulcea, inv. 49549—49552

Imitații „latine" cu modul mare

Tipul N

Hendy, p 194—195, pl 26/14—15

107—110 Bill ↓ 0,81 g, 17×15 mm, ↓0,81 g, 18×22 mm, ↓0,65 g, 13×11 mm, ↓0,57 g, 13 mm

M. Tulcea, inv. 49564—49567

Tipul P

Hendy, p 195, pl 27/3—4

111—113 Bill ↓1,64 g, 24×23 mm, ↓1,14 g, 15 mm, ↓0,66 g, 9×13 mm

M. Tulcea, inv. 49568—49570

Tipul D — U — neprecizabile

114—116 Bill ↓0,50 g, 11×10 mm, ↓0,48 g, 11×13 mm, ? 0,40 g, 11×9 mm

M. Tulcea, inv. 49571—49573

V. MAHMUDIA

VASILE II — CONSTANTIN VIII (976—1028)

Clasa A

Varianta 27

Morrisson, C., II, p 587, cl A — anii 976—1025

DOW, III, 2, p 646, 662, cl A — anii 976 (?) — 1030/5

Metcalf, p 56—58, cl A — anii 989—1019 /20

Ivanisevic, p 36—39, cl A , emis. II, ani 1001—1010/15

117 AE ↓ 13,93 g, 31×34 mm, legendă incompletă pe rândurile 2 și 4
M. Tulcea, inv. 47066

CONSTANTIN IX (1042—1055)

Clasa D

Morrisson, C., II, p 586, 601, anii 1042—1055
DOW, III, 2, p 685—687, anii c 1050-c 1060

118 AE ↓ 7,65 g, 27×29 mm, surfrapată pe clasa C — rv pe rv
M. Tulcea, inv. 47067
Morrisson, C., II, p 652, anii 1067—1071
DOW, III, 2 p 796—797, anii 1067—1071

119 AE ↓ 4,67 g, 24×27 mm, turnată
M. Tulcea, inv. 47068

VI. MURIGHIOL

VASILE II — CONSTANTIN VIII (976—1028)

Clasa A

Varianta 3, 20 ?

DOW, III, 2, p 645, 651—652, 658, cl A — anii 976 (?)— 1030/5
Metcalf, Coinage, p 56—58, cl A — Grecia Centrală — anii 989—1019/20
Ivanisevic, p 36—39, cl A , emis. I, anii 976—1001

120 AE ↓ 13,49 g, 34 mm
M. Tulcea, inv. 49343

VII. NUFĂRU

Clasa A

Varianta 3, 5, 24b ?

121 AE ↓ 10,67 g, 30 mm
Col. part.

Varianta 14b, 24 ?

122 AE ↓ 5,34 g, 26 mm
Col. part.

Varianta 24

Morrisson, C., II, p 587, 596, 598, cl A — anii 976—1025
DOW, III, 2, p 645, 659—660, cl A — anii 976 (?) — 1030/5
Metcalf, p 56—68, cl A — post 1019/20
Ivanisevic, p 36—39, cl A , emis III, anii 1010/5—1020/5

123—124 AE ↓ 8,73 g, 27 mm, ↓ 6,82 g, 26×25 mm col. part.

ROMAN III (1028—1034)

Clasa B

Morrisson, C., II, p 586, 599, anii 1028—1034
DOW, III, 2, p 676, anii 1030/5 —1042 (?)

125—126 AE ↓ 10,50 g, 28×29 mm, ↓6,75 g, 30 mm, surfrapată pe clasa A — rv pe rv

127—128 AE ↓14,00 g, 30 mm, ↓2,86 g, 22 mm, fragmentară
col. part.

MIHAIL IV (1034—1041)

Clasa C

Morrisson, C., II, p 586, 600, anii 1034—1041
DOW, II, 2, p 681, anii 1042(?)-c 1050

129—135 AE ↓ 8,48 g, 25 mm, ↓8,28 g, 27 mm, 8,14 g, 26 mm, ↓6,85 g, 28×29 mm, ↓6,77 g, 29 mm, ↓6,50 g, 23 ↓26 mm — M. Tulcea, inv. 43348, ↓6,38 g, 24×30 mm
col. part.

CONSTANTIN IX (1042—1055)

Clasa D

Morrisson, C., II, p 586, 601, anii 1042—1055
DOW, III, 2, p 685—687, anii c 1050-c 1060

136 AE ↓6,88 g, 30 mm, surfrapată pe clasa C — rv pe rv
col. part.

137—141 AE ↓6,50 g, 24×26 mm, ↓6,41 g, 24×26 mm, ↓6,13 g, 27×28 mm, 4,20 g, 24×27 mm, ↓4,03 g, 25×31 mm
col. part.

CONSTANTIN X (1059—1067)

Tipul 1

Morrisson, C., II, p 645, Tip 1, anii 1059—1067
DOW, III, 2, p 688, 774, cl 1, anii 1059—1067

142—143 AE ↓7,49 g, 27×28 mm, ↓6,45 g, 25 mm
col. part.

Tipul 2

Morrisson, C., II, p 647, Tip 2, anii 1059—1067
DOW, III, 2, p 777—778, cl 2, anii 1059—1067

144—145 AE ↓6,13 g, 26×28 mm, ↓3,14 g, 22×24 mm, suprafață pe tip 1 — rv pe rv
col. part.

146 AE ↓8,31 g, 25×27 mm
col. part.

ROMAN IV (1067—1071)

Morrisson, C., II, p 652, anii 1067—1071
DOW, III, 2, p 796—797, anii 1067—1071

147 AE ↓9,65 g, 27×29 mm
col. part.

Clasa G

Morrisson, C., II, p 586, 602—603, anii 1067—1071
DOW, III, 2, p 692—694, anii c 1065-c 1070

148 AE ↓5,25 g, 25 mm
col. part.

MIHAIL VII (1071—1078)

Morrisson, C., II, p 658, anii 1071—1078
DOW, III, 2, p 818—820, anii 1071—1078

149—150 AE ↓3,95 g, 24 mm, →3,75 g, 23×25 mm
col. part.

NICHIFOR III (1078-1081)

Clasa I

Morrisson, C., II, p 586, 603—604, anii 1078—1081
DOW, III, 2, p 696—699, anii c 1075-c 1080

151—152 AE ↓3,00 g, 21 mm, →2,87 g, 21×22 mm
col. part.

ALEXIOS I (1081—1118)

Emisiuni anterioare reformei (1081—1092)

Clasa J

Morrisson, C., II, p 586, 605, anii 1081—1118
DOW, III, 2, p 700—701, anii c 1080-c 1085

153 AE ↓ 4,94 g, 26 mm, surfrapată?
M. Tulcea, inv. 49347

Clasa K

Morrisson, C., II, p 586, 605, anii 1081—
DOW, III, 2, p 702, anii c 1085-c 1092

154 AE ↓3,15 g, 22×24 mm, surfrapată pe cl J — rv pe rv
col. part.

Emisiuni posterioare reformei (1092—1118)

Aspron trachy

Constantinopol. Emisiunea IV

M.F. Hendy, Coinage, p 86, pl 7/5-6

155 Bill ↓4,15 g, 25×27 mm
col. part.

Tetartera

Thessalonica. Emisiunea I sau II?

156 AE ? 5,16 g, 22×24 mm, surfrapată pe clasa K — rv pe rv
col. part.

Imperiul Latin de Constantinopol

Emitenți neprecizați (1204/5-1261)

Constantinopol. Imitații „latine" cu modul mic

Tipul A

M.F. Hendy, p 198, pl 29/1-3

157—160 Bill ↓2,37 g, 18×24 mm, ↓1,89 g, 19 mm, ↓1,81 g, 20×19 mm, ↓1,14 g, 20 mm
col. part.

VIII. SĂMBĂTA NOUĂ

CONSTANTIN X (1059—1067)

Tipul 1

Morrisson, C., II, p 645, Tipul 1, anii 1059—1067
DOW, III, 2, p688, 774, cl. 1, anii 1059—1067

161 AE ↓6,20 g, 26×28 mm, surfrapată pe clasa D-E-F? — av pe rv

IX. TULCEA

VASILE II — CONSTANTIN VIII (976—1028)

Clasa A

Varianta 3

DOW, III, 2, p 645, 651—652, cl A, ani 976(?)—1030/5
Metcalf, Coinage, p 56—58, cl A — Grecia Centrală — anii 989—1019/20
Ivanișevic, p 36—39, emis. I, anii 976—1001

162 AE ↓ 12,60 g, 34×32 mm
M. Tulcea, inv. 48611

X. TURCOAIA

MIHAIL VII (1071—1078)
Morrisson, C., II, p 658, anii 1071—1078
DOW, III, 2, p 818—820, anii 1071—1078

163 AE ↓ 4,50 g, 24×26 mm
M. Tulcea, inv. 49579

Nordul Dobrogei

Roman III (1028—1034)

Clasa B

Morrisson, C., II, p 586, 599, anii 1028—1034
DOW, III, 2, p 676, anii 1030/5—1042(?)

164 AE ↓ 13,00 g, 28×29 mm
M. Tulcea, inv. 49583

Hoarda de aur

Isaccea

Emisiuni genovezo-tătare

Follari

Tipul I. Secolul XIII

E.Oberlander-Târnoveanu, Irina Oberlander-Târnăveanu, SCIVA, 32, 1981, p 93, 105, fig. 4/11-13

165 AE ↓ 1,07 g, 15×16 mm
M. Tulcea, inv. 44252

Nufăru

Noghay. Tip Soare. anii 1296—1300/1
E.Oberlander-Târnoveanu, ALIA, Iași, 22, 1985, 2, p 586—587

166 AE ↓ 1,89 g, 22×19 mm
col. part.

Emisiuni anonime. Secolele XIII—XIV

E.Oberlander-Târnoveanu, Gh. Mănucu-Adameșteanu, Peuce, 9, 1984, p 262, nr. 31

167—168 AE ? 1,38 g, 17 mm, ? 1,25 g, 17×18mm
col. part.

CHRONIQUE DES DÉCOUVERTES MONÉTAIRES DU DÉPARTEMENT DE TULCEA

On continue avec cet article la publication des découvertes monétaires isolées, la plupart datant du XIIIe siècle, et appartenant aux collections du Musée du Delta du Danube ou privées. Les découvertes seront présentées, selon l'usage, dans l'ordre alphabétique de leurs lieux de provenance.

L'aire des trouvailles est assez vaste et comprend des localités situées au bord du Danube, ainsi qu'à l'intérieur de la province — Cerna, Sîmbata Noua. Ce fait démontre l'intégration du milieu rural dans la circulation de la monnaie byzantine qui n'est plus cantonnée seulement dans les plus importants centres du limes danubien.

Il faut signaler une monnaie trouvée à Jijia — un stamenon — provenant d'une émission frapée pendant le règne d'Alexis I Comnène, après la réforme de 1092, dont la présence s'explique, sans doute, par la proximité de l'important centre byzantin Dinogetia-Garvan. Un follis émis par l'empereur Roman IV Diogènes, trouvé à Mahmudia, aux environs de la citadelle Salsovia, met en doute la fin définitive de l'habitation à l'intérieur de cette forteresse à la suite de l'attaque des ouds de l'année 1064.

A la fin, s'imposent des considérations sur les découvertes d'Isaccea et Nufaru, deux des plus grands centres urbains du limes du Bas-Danube.

Isaccea.

Puisque, au cours des dernières années, on a publié surtout des monnaies des Xe—XIe siècles, fait qui pourrait contribuer à créer une image fausse concernant la circulation monétaire et l'importance de ce centre urbain fortifié pendant la basse époque byzantine, on présente ici une série de trouvailles des XIIe—XIIIe siècles.

On a déjà remarqué, et le lot qu'on a présenté le confirme, que les premières monnaies de billon frappées pendant le règne d'Alexis I sont très rares en Dobroudja (les émissions I et II de Constantinople) ; l'atelier de Constantinople est beaucoup mieux représenté par des stamena de la IIIe émission et, surtout, de la IVe émission.

La situation est différente en ce qui concerne la monnaie divisionnaire de bronze (tétartéron) : la diffusion sur le territoire de Dobroudja des tétartéra frappées à Thessalonique — Ie et IIe émission, plus rarement la IIIe — est très rapide, tandis que les tétartéra constantinopolitains se présentent en nombre très réduit. Pendant les règnes des empereurs Comnènes qui se succèdent au thrône — Jean II 1118—1143) et Manuel I (1143—1180), le rapport staména — tétartéra se modifie, fait illustré par la limitation accentuée de la monnaie divisionnaire.

Un aspect qui succite l'intérêt est représenté par la monnaie divisionnaire du XIIIe siècle, les monnaies surnommées imitations „latines" ou „bulgares", à petit ou grand module. De ce point de vue, Isaccea est, de loin, le plus riche en trouvailles de pièces du XIIIe siècle, par rapport à l'ensemble de tous les autres centres situés dans la province istropontique.

Il est évident que les plus nombreuses monnaies du lot que avons examiné (plus de 10.000 exemplaires) sont les pièces à petit module, du type A, frappées à Constantinople.

Nufaru.

Il s'agit d'une localité dèjà connue pour le grand nombre de découvertes monétaires d'époque byzantine, qui offre un echantillon représentatif pour la circulation locale. Les plus nombreuses pièces sont les folles qui ont circulé pendant toute la période comprise entre les règnes des empereurs Jean Tzimiskes, Basile II et Alexis I.

Nufaru représente l'un des cas particuliers où on a découvert des émissions d'Alexis I frappées après la réforme de 1092 et où la continuité d'habitation est attestée jusqu'au XIVe siècle, fait prouvé entre autres par les imitations „latines" à petit module, du type A, frappées à Constantinople jusqu'au milieu du XIIIe siècle et les monnaies frappées par la Horde d'Or et les monnaies gênoisestatares, frappées au début du XIVe siècle.

Quant aux dernières monnaies dont on a parlé, il faut souligner, sur la fois des publications, que les monnaies gênoise-tatares de la Ière émission sont plus nombreuses que celles de la seconde (émission).

Pentru identificarea monedelor am folosit următoarele lucrări :

1. Cecile Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantine de la Bibliotheque Nationale*, II, Paris, 1970.

2. Phillip Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection*, vol. III, part 2. Leon III to Nicephorus III, 717—1081, Washington 1973.

3. D. M. Metcalf, *Coinage in South—Eastern Europe*, 820—1396, ed. II, London, 1979.

4. M. F. Hendy, *Coinage and Money in Byzantine Empire*, 1081—1261, Dumbarton Oaks, 1969.

5. V Ivanisevic, in Recueil des travaux de l'Institut d'études byzantines, XXVII—XXVIII, 1989, p. 19—41.